ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Σεμινάριο: Ζητήματα Φιλοσοφίας της Γλώσσας

Εξάμηνο: Όγδοο

Τίτλος Εργασίας:
Μια παράλληλη ανάγνωση του *How to Do Things with Words* και των *Philosophical Papers* του J.L. Austin

Ονοματεπώνυμο: Αφροδίτη Κεφαλιακού
Αριθμός Μητρώου: 210054

1.Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια παράλληλης ανάγνωσης του βιβλίου *How to Do Things with Words*[1] του J.L. Austin και των δοκιμίων «The Meaning of a Word»[2], «Other Minds»[3], «Truth»[4], «Unfair to Facts»[5], «A Plea for Excuses»[6] και «Performative Utterances»,[7] τα οποία συγκεντρώνονται στο βιβλίο *Philosophical Papers* του ίδιου συγγραφέα.

Τα δοκίμια αυτά σχετίζονται με διάφορους τρόπους με το *How to Do Thing with Words* και η προσπάθειά μου ήταν να τα χρησιμοποιήσω για τη διασάφηση αρκετών ζητημάτων που ο Austin πραγματεύεται, μερικές φορές με αινιγματικό τρόπο, στην παρουσίαση της θεωρίας των λεκτικών πράξεων. Καθώς αποτελούν μεμονωμένα κείμενα και όχι ένα οργανωμένο βιβλίο, η αξιοποίησή τους έγινε προς διάφορες κατευθύνσεις με οδηγό το περιεχόμενο του κάθε δοκιμίου, έτσι ώστε μόνο αυτό να καθορίζει με ποιον τρόπο συνδέονται με το *How to Do Things with Words:*

1. Αναφορές από τα δοκίμια «The Meaning of a Word», «Truth», «A Plea for Excuses» συνδυάστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν για να εξηγήσουν τη *μεθοδολογία* που ο Austin χρησιμοποιεί στο *How to Do Things with Words,* δηλαδή την αναγωγή των φιλοσοφικών προβλημάτων σε ζητήματα χρήσης της γλώσσας σε καθημερινές περιστάσεις σε συνδυασμό με την εξέταση της παθολογίας των επικοινωνιακών φαινομένων.
2. Το δοκίμιο «Other Minds» θεωρήθηκε ότι προσφέρει μια *εφαρμογή της θεωρίας των λεκτικών πράξεων* στο ρήμα «γνωρίζω», το οποίο θεωρείται ότι έχει ελλεκτική ισχύ στη δωδέκατη διάλεξη του *How to Do Things with Words* και άρα, αποτέλεσε έναν οδηγό που δημιουργήθηκε από τον ίδιο τον Austin για τις μετέπειτα εφαρμογές της θεωρίας του για τη χρήση της γλώσσας σε καθημερινές επικοινωνιακές καταστάσεις.

---

[1] Austin, J. L. (1962*) How to Do Things with Words* (Επιμ. J.O. Urmson and Marina Sbisa), Oxford University Press. Στο εξής θα αναφέρεται ως HDTW.
[2] Austin, J. L. (1979) «The Meaning of a Word», στο *Philosophical Papers*, (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (55-75).
[3] Austin, J. L. (1979) «Other Minds», στο *Philosophical Papers*, ό.π. (76-116)
[4] Austin, J. L. (1979) «Truth », στο *Philosophical Papers*, ό.π. (117 – 133)
[5] Austin, J. L. (1979) «Unfair to Facts», στο *Philosophical Papers*, ό.π. (154-174)
[6] Austin, J. L. (1979) «A Plea for Excuses», στο *Philosophical Papers*, ό.π. (175-204)
[7] Austin, J. L. (1979) «Performative Utterances», στο *Philosophical Papers*, ό.π. (233-252). Στο εξής τα *Philosophical Papers* θα παραπέμπονται με τη συντομογραφία PP.

3. Τέλος, το δοκίμιο «A Plea for Excuses» στο σύνολό του χρησιμοποιήθηκε ως ένας αντίστροφος συλλογισμός που οδηγεί στη θεωρία των λεκτικών πράξεων και προσπαθεί μάλιστα να την εντάξει σε μια γενική θεωρία των πράξεων - ένας σκοπός του Austin που ανιχνεύεται στο *How to Do Things with Words*, χωρίς να αναπτύσσεται.
4. Τα δοκίμια «Truth», «Unfair to Facts» και «Performative Utterances» αξιοποιήθηκαν για να διασαφηνιστεί το *περιεχόμενο* του *How to Do Things with Words* όσον αφορά στην κριτική που ασκεί ο Austin στις συνθήκες αλήθειας – ψεύδους και στις δηλώσεις.

Εκτός από αυτά τα ειδικά ζητήματα, η παράλληλη ανάγνωση του *How to Do Things with Words* και των δοκιμίων αποκαλύπτει το συνεκτικό ιστό που τα συνδέει. Όταν τα λόγια (words) ανυψώνονται στο ίδιο επίπεδο με τα έργα (deeds), τότε είναι αναγκαίο ένα διαφορετικό πλαίσιο κριτικής των λόγων, πολύ πιο αυστηρό και προσανατολισμένο στις συγκεκριμένες περιστάσεις εκφοράς τους. Η απλή αναγωγή της αξιολόγησης των εκφορών στην εξέταση των συνθηκών αληθείας κρίνεται ανεπαρκής και μας απαλλάσσει από ηθικές δεσμεύσεις που είναι όμως σύμφυτες με την εκφορά των λόγων.

2. Ανάλυση της μεθοδολογίας του Austin στο *How to Do Things with Words* με τη βοήθεια των δοκιμίων «The Meaning of a Word», «Truth» και «A Plea for Excuses»

Τα *Philosophical Papers* συχνά προσφέρουν επεξηγήσεις για τη μεθοδολογία που χρησιμοποιεί ο Austin στο *How to Do Things with Words*. Αυτό γίνεται συνήθως με δύο τρόπους: είτε με άμεσο σχολιασμό από τον Austin της μεθοδολογίας του είτε με εφαρμογή της σε διάφορα θέματα.

2.1. Η σημασία της καθημερινής γλώσσας για τον Austin – Δυνατότητες και περιορισμοί

Στο *How to Do Things with Words* ο Austin εισάγει τις διακρίσεις που παρουσιάζονται στο βιβλίο (π.χ. διαπιστωτικές / επιτελεστικές εκφορές, locution / illocution / perlocution) εκκινώντας από εκφορές που λέγονται ή θα λέγονταν σε καθημερινές περιστάσεις.

Για παράδειγμα, η αρχική διάκριση μεταξύ επιτελεστικών και διαπιστωτικών εκφορών γίνεται με παραδείγματα όπως: «Ονομάζω αυτό το πλοίο *Βασίλισσα Ελισάβετ*» – όπως εκφέρεται όταν χτυπάμε το μπουκάλι στην πλώρη ενός πλοίου –, «Δίνω και κληροδοτώ το ρολόι μου στον αδερφό μου» - όπως συμβαίνει σε μια διαθήκη)[8]. Οι εκφορές αυτές μοιάζουν με δηλώσεις, δεν έχουν σκοπό όμως να δηλώσουν κάτι ούτε υπόκεινται σε συνθήκες αλήθειας και ψεύδους.

Αυτές οι εκφορές αναλύονται πάντα με βάση το περιβάλλον στο οποίο εκφέρονται. Η ανάλυσή τους οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν μπορεί να είναι «δηλώσεις» σύμφωνα με τον τρόπο που ορίζουν τις δηλώσεις οι φιλόσοφοι (= μια δήλωση μπορεί μόνο να «περιγράψει» την κατάσταση πραγμάτων ή να «δηλώσει κάποιο γεγονός» αληθώς ή ψευδώς)[9]. Η απλή παρατήρηση της καθημερινής γλώσσας, η παρατήρηση μερικών εκφορών σε καθημερινές επικοινωνιακές καταστάσεις, καθιστά «προφανές» (με τέτοιο τρόπο ώστε συχνά να μην υπάρχουν περιθώρια για αμφισβήτηση ούτε για περαιτέρω επιχειρηματολογία)[10], ότι υπάρχουν εκφορές που δε σκοπεύουν να περιγράψουν ή να δηλώσουν κάτι, και μάλιστα αληθώς ή ψευδώς.

Η συμβολή του Austin σχηματικά είναι η εξής:

1. *ανιχνεύει* αυτές τις εκφορές στις καθημερινές πραγματικές περιστάσεις,
2. τις *αναλύει* με βάση το περιβάλλον στο οποίο εκφέρονται,
3. *ομαδοποιεί* τις εκφορές που παρουσιάζουν ομοιότητες σε μια ενιαία κατηγορία και

[8] HDTW, 5.
[9] HDTW, 1.
[10] HDTW, 6: «καμία από τις εκφορές που παρατίθενται δεν είναι ούτε αληθής ούτε ψευδής: το θεωρώ ως προφανές και δεν επιχειρηματολογώ για αυτό».

4. *εφευρίσκει* έναν τεχνικό όρο για την ονομασία της κατηγορίας αυτής (στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για τον όρο performatives – επιτελεστικά).

Ο Austinλοιπόνθεωρεί ότι, αντί να δημιουργούνται διακρίσεις από τους φιλοσόφους, είναι προτιμότερο να δεχτούμε πως οι διακρίσεις αυτές υπάρχουν ήδη στη γλώσσα και δουλειά του φιλοσόφου είναι, αρχικά, να τις ανιχνεύσει με την παρατήρηση των χρήσεων της γλώσσας σε καθημερινές περιστάσεις και, ακολούθως, να τις διασαφηνίσει. «Αυτή η διασαφήνιση είναι τόσο δημιουργική όσο μια ανακάλυψη ή μια περιγραφή. Όσο σημαντικό είναι να μπορεί κανείς να δημιουργεί εκ νέου σαφείς διακρίσεις, τόσο σημαντικό είναι και να μπορεί να καθιστά σαφείς διακρίσεις που υπάρχουν ήδη»[11].

Η άποψη αυτή αναλύεται με ιδιαίτερη σαφήνεια στο δοκίμιό του «A Plea for Excuses»:

> «Το συνηθισμένο απόθεμα λέξεων ενσωματώνει όλες τις διακρίσεις που οι άνθρωποι θεώρησαν ότι αξίζει να απεικονίσουν, και όλες τις συνδέσεις που θεώρησαν ότι αξίζει να σημειώσουν, κατά τη διάρκεια της ζωής πολλών γενιών: αυτές οι διακρίσεις, αφού έχουν αντέξει τη μακρόχρονη δοκιμασία της επιβίωσης του πιο κατάλληλου, πιθανώς είναι περισσότερες, πιο βάσιμες και πιο οξυδερκείς, τουλάχιστον για όλα τα καθημερινά και μετριοπαθώς πρακτικά θέματα, από όσες εσείς ή εγώ είναι πιθανόν να σκεφτούμε ένα απόγευμα στις πολυθρόνες μας – η πιο ευνοημένη εναλλακτική μέθοδος [για τη δημιουργία διακρίσεων]»[12].

Φυσικά δεν αρκεί η παρατήρηση της καθημερινής γλώσσας. Το ότι οι άνθρωποι σε μια συγκεκριμένη περίσταση χρησιμοποίησαν μια συγκεκριμένη εκφορά δε σημαίνει ότι αυτή ήταν και η μόνη δυνατή. Ο Austin δέχεται ότι στην καθημερινή γλώσσα μπορεί να έχουν επιβιώσει και λάθη. «Η καθημερινή γλώσσα δεν είναι η τελευταία λέξη: κατ' αρχήν, μπορεί παντού να συμπληρωθεί, να βελτιωθεί ή να παραγκωνιστεί. Θυμηθείτε μόνο ότι είναι η *πρώτη* λέξη»[13].

Στα δοκίμια «Truth» και «The Meaning of a Word» η εκκίνηση για το σχολιασμό των θεμάτων που πραγματεύονται γίνεται με την απλή αναγωγή του

[11] HDTW, 72.
[12] PP, σελ 182.
[13] PP, 185.

προβλήματος στη διερεύνηση των χρήσεων των εκφορών «είναι αλήθεια»[14] και «Ποιο είναι το νόημα της λέξης "x";»[15] στις καθημερινές περιστάσεις.

Στο συλλογισμό αυτό για τις διακρίσεις που διασώζονται στη γλώσσα και τις οποίες οι φιλόσοφοι πρέπει να ανιχνεύουν, υπάρχει και ένα προηγούμενο σκαλοπάτι, το οποίο μπορούμε να βρούμε στο δοκίμιο «Truth»[16]. Ο Austin εξετάζει ποια είναι τα «συστατικά» της επικοινωνιακής διαδικασίας και συμπεριλαμβάνει σε αυτά α) το απόθεμα συμβόλων (λέξεις) που χρησιμοποιεί ο ομιλητής και που μπορεί να καταλάβει ο ακροατής (audience), β) κάτι πέρα από τις λέξεις (θα μπορούσε να ονομαστεί κόσμος – world), το οποίο οι λέξεις καλούνται να επικοινωνήσουν και γ) μια σειρά από περιγραφικές και δ) δεικτικές συμβάσεις (συμβάσεις που αφορούν τη σύνδεση των λέξεων με τις συγκεκριμένες περιστάσεις). Ο Austin, εκτός από τα συστατικά της επικοινωνίας, αναφέρει εδώ και μια βασική προϋπόθεση που τη θεωρεί αναγκαία για την επικοινωνιακή διαδικασία: «στον κόσμο πρέπει να παρατηρούμε ομοιότητες και διαφορές (δε θα μπορούσε να υπάρχει το ένα χωρίς το άλλο): αν όλα τα στοιχεία της πραγματικότητας ήταν απόλυτα όμοια ή απόλυτα διαφορετικά μεταξύ τους, δε θα υπήρχε τίποτα να πούμε για αυτά»[17].

Αδιαμφισβήτητος προορισμός της επικοινωνίας και της γλώσσας είναι, συνεπώς, για τον Austin να μας βοηθούν να εκφράζουμε τις διάφορες διακρίσεις και ομοιότητες που παρατηρούμε στον κόσμο. Και αυτές τις διακρίσεις οι φιλόσοφοι πρέπει να είναι σε θέση να τις ανιχνεύουν.

2.2. Η σημασία των μη καθημερινών χρήσεων της γλώσσας για τον Austin

Μέχρι εδώ είδαμε ότι ο Austin στηρίζεται πολύ στην καθημερινή γλώσσα, γιατί θεωρεί ότι σε αυτήν υπάρχουν πολύ χρήσιμες διακρίσεις τις οποίες μπορούν να ανιχνεύσουν οι φιλόσοφοι.

«Χρησιμοποιούμε την οξυμένη ενημερότητα των λέξεων για να οξύνουμε την αντίληψή μας για τα φαινόμενα, όχι όμως και ως τελικό διαιτητή»[18]. Το ότι οι άνθρωποι έχουν καταφέρει να ενσωματώσουν στην καθημερινή γλώσσα πολλές διακρίσεις που επιβίωσαν επειδή αποδείχτηκαν αναγκαίες για την επικοινωνία, δε

[14] PP, 117.
[15] PP, 60.
[16] PP, 121.
[17] PP, 121.
[18] PP, 182.

σημαίνει ότι τις έχουν καταγράψει όλες ούτε αυτό καθιστά άχρηστη τη δουλειά των φιλοσόφων. Οι φιλόσοφοι πρέπει να ανιχνεύσουν τις διακρίσεις που έχουν ήδη ενσωματωθεί στη γλώσσα, αλλά και να ασχοληθούν με περιστάσεις ειδικές και όχι καθημερινές στις οποίες οι λέξεις (με την έννοια των εκφορών) δε φαίνεται να είναι αποτελεσματικές και ικανοποιητικές. «Η καθημερινή γλώσσα καταρρέει σε ασυνήθιστες περιστάσεις»[19]. Τέτοιες περιστάσεις αν μπορέσουμε με τη φαντασία μας να τις σκεφτούμε ή ακόμη και να τις ανιχνεύσουμε στην καθημερινότητα μπορούν να μας διαφωτίσουν πολύ για τη χρήση των λέξεων.

Για παράδειγμα, η δήλωση «Η Γαλλία είναι εξάγωνη» δεν μπορεί να είναι αληθής ή ψευδής με τον ίδιο τρόπο που είναι αληθής ή ψευδής μια δήλωση όπως «Αυτό είναι κόκκινο», γεγονός που θέτει σε αμφισβήτηση το κατά πόσον οι δηλώσεις μπορούν να περιγράφουν κάτι αληθώς ή ψευδώς.

Επίσης, ο Austin ενδιαφέρεται και για τις περιστάσεις όπου κάτι έχει πάει στραβά. Αυτές είναι οι περιστάσεις που μπορούν περισσότερο από τις συνηθισμένες και επιτυχείς περιστάσεις να μας διαφωτίσουν για τα φιλοσοφικά προβλήματα. Αν οι καθημερινές χρήσεις της γλώσσας μπορούν να μας βοηθήσουν στην ανίχνευση μιας διάκρισης, η παθολογία της γλώσσας ή των περιστάσεων είναι αυτή που μπορεί να μας οδηγήσει στην καθιέρωση μιας τυπολογίας.

Αυτό ακριβώς συμβαίνει με «το δόγμα των αστοχιών» (the doctrine of infelicities)[20]. Η παρατήρηση της καθημερινής γλώσσας μπορεί να δείξει ότι υπάρχουν εκφορές που δεν περιγράφουν κάτι, αλλά κάνουν κάτι. Για να αποδειχτεί, όμως, ότι δεν υπόκεινται σε συνθήκες αλήθειας/ ψεύδους, αλλά σε συνθήκες ευστοχίας/ αστοχίας, πρέπει να εξεταστούν ενδελεχώς οι περιπτώσεις όπου αυτές οι εκφορές αστοχούν.

Για τον ίδιο λόγο και στο δοκίμιο «A Plea for Excuses» ο Austin υποστηρίζει ότι οι δικαιολογίες αποτελούν ένα πολύ πρόσφορο έδαφος για φιλοσοφική έρευνα. Οι δικαιολογίες χρησιμοποιούνται σε περιστάσεις όπου η επιτέλεση μιας πράξης έχει γίνει με κάποιον, υποτίθεται, ανάρμοστο, λανθασμένο ή ακατάλληλο τρόπο:

> «Το να εξετάσει κανείς τις δικαιολογίες ισοδυναμεί με το να εξετάσει περιπτώσεις όπου έχει υπάρξει κάποια μη κανονικότητα ή αποτυχία: και όπως συμβαίνει συχνά, το μη κανονικό θα ρίξει φως στο κανονικό, θα μας βοηθήσει να διεισδύσουμε στο

[19] PP, 68.
[20] HDTW, 14.

παραπέτασμα της ευκολίας και του προφανούς που κρύβει τους μηχανισμούς της φυσικής επιτυχημένης πράξης. Γρήγορα γίνεται σαφές ότι οι «καταρρεύσεις» που σηματοδοτούνται από τις διάφορες δικαιολογίες είναι ριζικά διαφορετικών ειδών, και επηρεάζουν διαφορετικά μέρη ή στάδια του μηχανισμού των πράξεων, τα οποία οι δικαιολογίες διαλέγουν και ταξινομούν για εμάς»[21].

3. «Other Minds»: Μία εφαρμογή της θεωρίας των λεκτικών πράξεων

Το δοκίμιο «Other Minds» προσφέρει μια εφαρμογή της θεωρίας των λεκτικών πράξεων για το ρήμα «γνωρίζω» (I know). Στο *How to Do Things with Words* το ρήμα «γνωρίζω» στη δωδέκατη διάλεξη κατατάσσεται με ερωτηματικό στην κατηγορία των *επεξηγηματικών (expositives)*[22].

Το να τοποθετείται το ρήμα «γνωρίζω» με ερωτηματικό στην κατηγορία των *επεξηγηματικών* προξενεί απορία, καθώς τουλάχιστον η επιτελεστική του διάσταση είναι ένα από τα θέματα με τα οποία ασχολείται το δοκίμιο «Other Minds» και την οποία ο Austin στο συγκεκριμένο δοκίμιο φαίνεται να τεκμηριώνει επαρκώς.

Ο Austin βρίσκει πως υπάρχει μια αναλογία μεταξύ του «γνωρίζω» και του «υπόσχομαι».

Α) *Ισχύει και για τα δύο ρήματα η ασυμμετρία του πρώτου προσώπου*.

Όταν λέω «υπόσχομαι» δεν περιγράφω ότι υπόσχομαι, αλλά υπόσχομαι, με την ίδια έννοια που όταν λέω «γνωρίζω», δεν περιγράφω ότι γνωρίζω, αλλά «δίνω στους άλλους το λόγο μου: δίνω το κύρος μου για να πω ότι το "S είναι P"»[23].

Β) *Όταν χρησιμοποιούμε τα ρήματα «γνωρίζω» και «υπόσχομαι» στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα της ενεργητικής φωνής, δεσμευόμαστε ως προς κάποιες προϋποθέσεις*.

Απαγορεύεται να πούμε, «γνωρίζω ότι είναι έτσι, αλλά μπορεί να κάνω λάθος», με τον ίδιο τρόπο που απαγορεύεται να πούμε «υπόσχομαι, αλλά ίσως αθετήσω την υπόσχεσή μου». Αντίθετα, οι περιπτώσεις του «γνωρίζει...» ή «υπόσχεται...» δεν είναι προβληματικές. Οι εκφορές «γνωρίζει, αλλά μπορεί να κάνει και λάθος» ή «υπόσχεται, αλλά μπορεί και να αποτύχει» έχουν νόημα.

---

[21] PP, 180.
[22] HDTW, 162.
[23] PP, 99.

Ο Austin εδώ δεν αναφέρεται στην περίπτωση όπου πάντα «είναι φυσικά ανθρωπίνως δυνατό να κάνω ίσως λάθος ή να αθετήσω ίσως το λόγο μου»[24], κάτι που άλλωστε θα εμπόδιζε γενικώς το να λέμε ότι υποσχόμαστε ή ότι γνωρίζουμε. Οι δύο εκφορές είναι απαγορευτικές, όταν δηλώνουν ότι την ώρα που επιτελούμε την πράξη του «υπόσχομαι...» ή του «γνωρίζω...» έχουμε συγκεκριμένους λόγους για να πιστεύουμε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι πολύ πιθανό να αθετήσουμε το λόγο μας ή να αποδειχτεί ότι κάνουμε λάθος

Γ) *Λόγω αυτών των προϋποθέσεων, η κριτική για τις επιτελεστικές πράξεις του «γνωρίζω...» και του «υπόσχομαι...» μπορεί να κινηθεί στα ίδια πλαίσια.*

Μια υπόσχεση μπορεί να αθετηθεί και μια γνώση που προβάλλαμε ότι κατείχαμε μπορεί να αποδειχτεί λάθος. Και οι δύο αυτές εκφορές δεν είναι ψευδείς αλλά άστοχες. Αν τη στιγμή της επιτέλεσης της υπόσχεσης ή της αξίωσης κατοχής κάποιας γνώσης, γνωρίζαμε ότι δεν πρόκειται να τηρήσουμε την υπόσχεσή μας ή ότι η γνώση που παρέχουμε είναι αναληθής, η αστοχία θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι της μορφής Γ1, όπως παρουσιάζεται στο «δόγμα των αστοχιών»[25] στο *How to Do Things with Words*. Δηλαδή, ήδη από τη στιγμή που οι ομιλητές επιτελούσαν τις συγκεκριμένες πράξεις, δεν είχαν τις απαραίτητες προθέσεις, σκέψεις ή συναισθήματα που θα καθιστούσαν την πράξη έγκυρη.

Μπορεί, βέβαια, οι συγκεκριμένες επιτελεστικές πράξεις να αστοχήσουν εξαιτίας ενός μελλοντικού γεγονότος, το οποίο οι ομιλητές δεν ήταν σε θέση να προβλέψουν τη στιγμή της επιτέλεσης. Αυτού του τύπου η αστοχία, που δεν περιλαμβάνει ανειλικρίνεια, θα αξιολογηθεί με διαφορετικά κριτήρια από την προηγούμενη περίπτωση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σύμφωνα με το «δόγμα των αστοχιών», εντάσσεται στην κατηγορία Γ2[26], όπου η ακόλουθη συμπεριφορά/ οι μελλοντικές εξελίξεις μετά την επιτέλεση της πράξης της υπόσχεσης/ της παραχώρησης του κύρους μας για τη γνώση κάποιου πράγματος αποδείχθηκαν στην πορεία ασυνεπείς με ό,τι υποσχεθήκαμε / με τη γνώση για την οποία προβάλλαμε την αξίωση ότι την κατείχαμε.

Πριν υποσχεθώ κάτι ή πριν πω ότι γνωρίζω κάτι, πρέπει να έχω αξιολογήσει ότι, τουλάχιστον για τη στιγμή που μιλάω (παρόν) και σε σχέση με την προηγούμενη εμπειρία μου (παρελθόν), το περιεχόμενο της εκφοράς μου βρίσκεται μέσα στην

[24] PP, 98.
[25] HDTW, 15.
[26] HDTW, 15.

περιοχή των δυνατοτήτων του, των πραγμάτων που μπορώ να υπόσχομαι ή αντίστοιχα μέσα στην περιοχή των γνώσεών μου.

Για αυτό το λόγο, η πιο συχνή πρόκληση όταν κάποιος αμφισβητεί αυτό που λέμε ότι ξέρουμε αφορά στο αν είμαστε το κατάλληλο πρόσωπο στις κατάλληλες συνθήκες για να πούμε ότι γνωρίζουμε κάτι («Είσαι σε θέση να γνωρίζεις;» - «Are you in a position to know?»[27]) ή τα διαπιστευτήριά μας για το ότι γνωρίζουμε κάτι («Πώς γνωρίζεις ότι…; - «How do you know that...»[28]). Και στις δύο περιπτώσεις η απάντηση στην πρόκληση έχει τη μορφή του να παρουσιάσουμε προηγούμενες εμπειρίες που μας οδήγησαν σε αυτή τη γνώση, τα χαρακτηριστικά της παρούσας κατάστασης που μας οδηγούν να παραχωρούμε την αυθεντία μας για την κατοχή αυτής της γνώσης, ή συνήθως, ένα συνδυασμό και των δύο. Μία ακόμη μορφή σε αυτήν την απάντηση μπορεί να είναι η παράθεση των πηγών μας («cite authorities»[29]).

Η αναλογία των δύο αυτών εκφορών είναι πολύ σημαντική αν σκεφτούμε ότι οι λεκτικές πράξεις της υπόσχεσης και του «γνωρίζω» συμπεριλαμβάνουν και ένα προσλεκτικό αντικείμενο (perlocutionary object) ή μια προσλεκτική ακολουθία (perlocutionary sequel). Τη στιγμή που «υπόσχομαι» ή που «γνωρίζω» αυτόματα αναλαμβάνω και την ευθύνη για αυτό που υποσχέθηκα ή είπα πως γνωρίζω. Οι μελλοντικές μου δράσεις πρέπει να είναι συνεπείς με την υπόσχεση, με τον ίδιο τρόπο που στο μέλλον μπορεί (έχει το δικαίωμα) κάποιος να χρησιμοποιήσει τη γνώση για την οποία εγώ δεσμεύτηκα, «από δεύτερο χέρι». «Το δικαίωμα να πεις "Γνωρίζω" είναι μεταβιβάσιμο, με τον ίδιο τρόπο που είναι μεταβιβάσιμη κάποια άλλη εξουσία»[30].

Σε μια υποσημείωση του δοκιμίου[31] ο Austin φαίνεται να ταξινομεί το «γνωρίζω» στην ίδια κατηγορία με ρήματα και εκφορές, όπως «εγγυώμαι», «ορκίζομαι», «δίνω το λόγο μου», και, φυσικά, «υπόσχομαι». Το ρήμα «γνωρίζω»λοιπόνόπως χρησιμοποιείται στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα στην ενεργητική φωνή, έχει μια έντονα δεσμευτική διάσταση.

Στην ενδέκατη διάλεξη του *How to Do Things with Words*, ο Austin τονίζει την ύπαρξη της ίδιας διάστασης και για την εκφορά «δηλώνω...»: «Πολύ συχνά

[27] PP, 100.
[28] PP, 78.
[29] PP, σελ 81.
[30] PP, 100.
[31] PP, 102.

υπάρχουν πράγματα τα οποία δεν μπορείς να δηλώσεις, δεν έχεις κανένα δικαίωμα να δηλώσεις, δεν είσαι σε θέση να δηλώσεις: αν πεις "Είναι πενήντα άνθρωποι στο διπλανό δωμάτιο", μπορώ μόνο να θεωρήσω ότι μαντεύεις ή υποθέτεις»[32]. Επίσης, οι δηλώσεις μπορούν να κινητοποιήσουν μια σειρά από συνέπειες: «αν έχω δηλώσει κάτι, αυτό με δεσμεύει ως προς άλλες δηλώσεις που μπορεί να κάνω: άλλες δηλώσεις που θα γίνουν από εμένα θα είναι κατάλληλες ή ακατάλληλες. Επίσης, κάποιες δηλώσεις ή παρατηρήσεις που θα γίνουν από εσένα, από εδώ και στο εξής ή θα με διαψεύδουν ή δε θα με διαψεύδουν, ή θα με αντικρούουν ή δε θα με αντικρούουν»[33].

Το «δηλώνω» όπως και το «γνωρίζω» ταξινομούνται στα *επεξηγηματικά*, στα ρήματα, δηλαδή που χρησιμοποιούνται για τη διευκρίνιση των λόγων, των επιχειρημάτων και της επικοινωνίας.

Σύμφωνα, όμως με την ανάλυση του Austin για το «γνωρίζω» και για το «δηλώνω», πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας την έντονα δεσμευτική τους διάσταση: ότι, δηλαδή, στη διευκρίνιση λόγων, επιχειρημάτων και επικοινωνιακών διαδικασιών, συμπεριλαμβάνεται πάντα και η δέσμευση του ομιλητή για το περιεχόμενο της εκφοράς του.

4. Οι συνθήκες αλήθειας και ψεύδους στη νέα διάσταση αξιολόγησης των εκφορών

2.1. Οι συνθήκες αλήθειας – ψεύδους και οι δηλώσεις στο How to Do Things with Words

Βασικός άξονας του *How to Do Things with Words* είναι η αξιολόγηση των συνθηκών αλήθειας / ψεύδους, όπως αυτή χτίζεται σταδιακά από την πρώτη μέχρι τη δωδέκατη διάλεξη.

Με την «πρωταρχική απομόνωση των επιτελεστικών»[34] στην πρώτη διάλεξη, οι συνθήκες αλήθειας / ψεύδους περιορίζονται μόνο στις δηλώσεις. Επίσης, μόνο για τις δηλώσεις περιορίζεται και η φράση «αντιστοιχεί με τα γεγονότα» (corresponds

[32] PP, 138.
[33] HDTW, 139.
[34] HDTW, 4.

with the facts) που, μέχρι στιγμής, θεωρείται από τους φιλοσόφους ένα ισοδύναμο της φράσης «είναι αληθής» (is true).

Αντίθετα, για τις επιτελεστικές εκφορές εισάγεται από τον Austin ένα πλαίσιο κριτικής που αφορά στην ευστοχία τους ή στην αστοχία τους, στο αν, δηλαδή, καταφέρνουν να κάνουν αυτό που λένε.

	ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	ΚΡΙΤΙΚΗ
Διαπιστωτικές εκφορές	Με τις εκφορές αυτές περιγράφουμε ή δηλώνουμε κάτι	Συνθήκες αλήθειας / ψεύδους
Επιτελεστικές εκφορές	Με τις εκφορές αυτές κάνουμε κάτι	Συνθήκες ευστοχίας / αστοχίας

Το σχήμα αυτό μέχρι την τελική απόρριψή του υπονομεύεται από τον Austin προς δύο κατευθύνσεις:

α) Στη δεύτερη διάλεξη, για παράδειγμα, ο Austin αφού έχει παρουσιάσει το δόγμα των αστοχιών στις οποίες είναι επιρρεπείς οι επιτελεστικές εκφορές, εξετάζει αν θα μπορούσαν και οι δηλώσεις να είναι άστοχες. Αναλύειλοιπόντην πρόταση «Ο βασιλιάς της Γαλλίας είναι φαλακρός» όταν αυτή εκφέρεται στην περίσταση όπου η Γαλλία δεν έχει βασιλιά. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «υπάρχει μια τάση να εξομοιώνουμε αυτή την εκφορά με την περίσταση όπου κληροδοτούμε κάτι, το οποίο δε μας ανήκει»[35]. Η υπαρκτική προϋπόθεση που παραβιάζεται σε αυτή τη δήλωση, καθιστά την εκφορά όχι ψευδή, αλλά άκυρη.

β) Ήδη από την πρώτη διάλεξη εξετάζεται η περίπτωση της ψευδούς υπόσχεσης (a false promise). Οι επιτελεστικές εκφορές της υπόσχεσης συνήθως αστοχούν εξαιτίας της ανειλικρίνειας του προσώπου που υπόσχεται και η χρήση του 'false' για την κριτική αυτών των υποσχέσεων, μας δείχνει πως το επίθετο 'false' «δε χρησιμοποιείται αναγκαστικά μόνο για τις δηλώσεις»[36].

Επιπροσθέτως, η αξιολόγηση των επιτελεστικών εκφορών δε γίνεται μόνο σύμφωνα με το «δόγμα των αστοχιών», αλλά συχνά περιλαμβάνει και μια εξέταση

[35] HDTW, 20.
[36] HDTW, 11.

της αντιστοιχίας τους με τα γεγονότα[37]. Για παράδειγμα, μια συμβουλή θα κριθεί κακή, όταν αποδεικνύεται ότι δεν είναι κατάλληλη και ωφέλιμη για αυτόν στις συγκεκριμένες περιστάσεις. Η συμβουλή δεν είναι άκυρη, γιατί όντως τον συμβουλεύσαμε να κάνει κάτι. Η συμβουλή είναι απλώς κακή, γιατί εξετάσαμε λανθασμένα τα γεγονότα. Η αξιολόγησή της εκκινεί από την αντιστοιχία της με τα γεγονότα, αλλά δεν αφορά στη διάσταση της αλήθειας και του ψεύδους, αλλά στη διάσταση της καταλληλότητάς της. Με αυτή την παρατήρηση, που αφορά και τις επιτελεστικές εκφορές των *ετυμηγοριακών (verdictives),* σε αυτό το πρόωρο σημείο στην τέταρτη διάλεξη, ο Austin αποκαλύπτει ήδη ένα από τα συμπεράσματα του *How to Do Things with Words*: ότι χρειάζεται μια «εντελώς νέα διάσταση αξιολόγησης των εκφορών»[38].

Όταν η διάκριση επιτελεστικών – διαπιστωτικών αντικαθίσταται από τη θεωρία των λεκτικών πράξεων, παρατηρούμε μία σύζευξη των δύο παραπάνω κατευθύνσεων:

α) οι δηλώσεις γίνονται μία κατηγορία ελλεκτικών ισχύων και το ρήμα 'δηλώνω' κατατάσσεται στην κατηγορία των *επεξηγηματικών (expositives)* και

β) οι συνθήκες αλήθειας / ψεύδους διατηρούνται ως πιθανές αξιολογήσεις για τις εκφορές. Εντάσσονται, όμως, σε ένα γενικό πλαίσιο κριτικής των εκφορών, που τις αξιολογεί χωρίς να τις αποσπά από τις καθημερινές επικοινωνιακές συνθήκες στις οποίες εκφέρονται. Αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνει διάφορες αξιολογικές κρίσεις, όπως σωστό – λανθασμένο, κατάλληλο – ακατάλληλο, βάσιμο - αβάσιμο και μαζί με αυτές και το ζεύγος αληθές – ψευδές.

Συνεπώς, το αληθές και το ψευδές αντιπροσωπεύουν «μόνο μια γενική διάσταση που αξιολογεί αν κάτι ήταν σωστό ή κατάλληλο να ειπωθεί – σε αντιδιαστολή με κάτι που ήταν λανθασμένο – σε συγκεκριμένες περιστάσεις, προς ένα συγκεκριμένο κοινό, με συγκεκριμένους σκοπούς και με συγκεκριμένες προθέσεις»[39].

---

[37] HDTW, 42 – 43, υποπεριπτώσεις 2(b), 2(c).
[38] HDTW, 42.
[39] HDTW, 145.

2.2. Οι συνθήκες αλήθειας – ψεύδους και οι δηλώσεις στα δοκίμια «Truth», «Unfair to Facts» και «Performative Utterances»

Ο συλλογισμός του Austin για τις συνθήκες αλήθειας – ψεύδους, ενώ είναι αναμφισβήτητα ουσιώδης για τη θεωρία των λεκτικών πράξεων, αρθρώνεται με αρκετά αινιγματικό τρόπο στο *How to Do Things with Words* και, όπως φάνηκε και από την προηγούμενη ενότητα, μπορεί να συγκροτηθεί μόνο αν καταφύγουμε σε εσωτερικές παραπομπές που βρίσκονται διάσπαρτες στο βιβλίο. Ωστόσο, αν κανείς διαβάσει παράλληλα με το *How to Do Thing with Words*, τα δοκίμια «Truth», «Unfair to Facts» και «Performative Utterances» η κριτική του Austin για τις συνθήκες αλήθειας / ψεύδους και για τις δηλώσεις γίνεται πιο κατανοητή.

Στο δοκίμιο «Truth» διερευνάται το ζήτημα της αλήθειας. Αναρωτιόμαστε, σύμφωνα με τον Austin, αν «η αλήθεια είναι ουσία (η Αλήθεια, το Σώμα της Γνώσης), ή ποιότητα (κάτι σαν το κόκκινο χρώμα, εγγενές στις αλήθειες) ή σχέση (αντιστοιχία)»[40]. Ο Austin θεωρεί ότι τα ερωτήματα αυτά είναι παραπλανητικά: «αυτό που χρειάζεται συζήτηση είναι η χρήση, ή οι συγκεκριμένες χρήσεις της λέξης 'αλήθεια'»[41].

Για παράδειγμα, ένα πολύ χρήσιμο ερώτημα όταν εστιάσει κάποιος στην καθημερινή γλώσσα είναι το εξής: «για ποια πράγματα λέμε ότι μπορεί να είναι αληθή ή ψευδή;»[42] Οι υποψήφιοι που προκύπτουν είναι πολλοί: πεποιθήσεις, περιγραφές, αφηγήσεις, ισχυρισμοί, δηλώσεις, προτάσεις ή λέξεις.

Πριν προχωρήσει το συλλογισμό του ο Austin κάνει τη διάκριση μεταξύ δήλωσης (statement) και πρότασης (sentence):

> «Η δήλωση γίνεται και αυτό είναι ιστορικό γεγονός, η εκφορά λέξεων (ή μιας πρότασης) από ένα συγκεκριμένο ομιλητή ή συγγραφέα σε ένα κοινό με αναφορά σε μια ιστορική κατάσταση, σε ένα ιστορικό γεγονός, ή κάτι παρόμοιο. Μία πρόταση γίνεται *από* λέξεις, μία δήλωση γίνεται *με* λέξεις»[43].

Για τον Austin αληθείς μπορεί να είναι μόνο οι δηλώσεις («οι αληθείς περιγραφές και οι αληθείς αφηγήσεις περιλαμβάνονται σε αυτές ως απλές

[40] PP, 117.
[41] PP, 117.
[42] PP, 117.
[43] PP, 119-120.

παραλλαγές τους»[44]). Η αλήθεια ή το ψεύδος μιας πρότασης αφορά πάντα τη χρήση της «από ένα συγκεκριμένο ομιλητή σε μια συγκεκριμένη περίσταση»[45], αφορά, δηλαδή, πάντα μια δήλωση.

Προχωρώντας τώρα στην ερώτηση «Πότε μία δήλωση είναι αληθής;», η πιο συχνή τάση είναι να απαντάμε: «Όταν αντιστοιχεί στα γεγονότα» (corresponds with the facts, fits the facts). Ο Austin θεωρεί ότι αυτή η φράση, «ως κομμάτι των τυπικών αγγλικών, δύσκολα μπορεί να αποδειχθεί λανθασμένη»[46]. Ωστόσο, κάνει μερικές διευκρινήσεις:

Α) Πράγματι, αυτή η φράση ισοδυναμεί ως ένα βαθμό με το «είναι αλήθεια» (is true) τουλάχιστον για τις δηλώσεις.

Β) Αυτή η φράση χρησιμοποιείται για να δείξει τη σχέση που έχουν τα λόγια (words) με τον κόσμο (world), μια σχέση που δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι προέρχεται από μια συμβατική διαδικασία. Τα γεγονότα για τον Austin είναιλοιπόν«κάτι στον κόσμο»[47] ('something in the world') και άρα είναι διαφορετικά από τις δηλώσεις για αυτά, ακόμα και αν «μπορούμε να τα *περιγράψουμε* μόνο *με λόγια*»[48].

Αν λοιπόν η φράση «είναι αλήθεια» θεωρείται για τις δηλώσεις ισοδύναμη της φράσης «αντιστοιχεί με τα γεγονότα» και «αν παραδεχτούμε ότι ισχύει η αρκετά βαρετή, αλλά ικανοποιητική σχέση μεταξύ του κόσμου και των λέξεων, τότε γιατί δε θα μπορούσε η φράση 'είναι αλήθεια' να είναι ο τρόπος μας για να περιγράφουμε τη σχέση αυτή;»[49]

Το συμπέρασμα λοιπόν του Austin είναι ότι οι συνθήκες αλήθειας και ψεύδους:

Α) αξιολογούν τη συμβατική σχέση των λόγων με την πραγματικότητα

Β) επιστρατεύονται για να αξιολογήσουν τη σχέση αυτή μόνο σε συγκεκριμένες περιστάσεις, αξιολογούν, δηλαδή, εκφορές προτάσεων και, συγκεκριμένα δηλώσεις, περιγραφές, εξηγήσεις.

---

[44] PP, 118.
[45] PP, 119.
[46] PP, 121.
[47] PP, 164. Στο δοκίμιο «Unfair to Facts» ο Austin υποστηρίζει ακριβώς αυτή τη θέση: ότι τα γεγονότα (facts) είναι στοιχείο της πραγματικότητας και είναι διαφορετικά από τις δηλώσεις για τα γεγονότα, με αφορμή μια κριτική του Strawson που θεωρεί ότι τα γεγονότα είναι μόνο αυτό που οι δηλώσεις δηλώνουν, και άρα είναι ψευδο-οντότητες.
[48] PP, 123.
[49] PP, 133.

Ωστόσο, το να είναι μια δήλωση αληθής ή ψευδής δεν αποτελεί τη μοναδική αξιολόγηση που μπορούμε να κάνουμε γι' αυτή:

> «Υπάρχουν αρκετά άλλα επίθετα που βρίσκονται στην ίδια κατηγορία με τα επίθετα 'αληθής' και 'ψευδής' και που ασχολούνται με τις σχέσεις μεταξύ των λόγων (όπως εκφέρονται με αναφορά σε μια ιστορική κατάσταση) και του κόσμου. [...] Λέμε, για παράδειγμα, ότι μια συγκεκριμένη δήλωση είναι υπερβολική ή ασαφής ή ξερή, μια περιγραφή κάπως πρόχειρη ή παραπλανητική, μια εξήγηση αρκετά γενική ή πολύ σαφής. Σε περιπτώσεις σαν και αυτές είναι ανόητο να επιμένει κανείς να αποφασίσει με απλούς όρους αν μια δήλωση είναι αληθής ή ψευδής. Είναι αλήθεια ή ψέματα ότι το Belfast είναι βόρεια του Λονδίνου; Ότι ο γαλαξίας έχει το σχήμα ενός τηγανητού αυγού; [...] Υπάρχουν διάφοροι βαθμοί και διαστάσεις επιτυχίας όταν κάνουμε δηλώσεις: οι δηλώσεις ταιριάζουν πάντα με τα γεγονότα περισσότερο ή λιγότερο χαλαρά, με διάφορους τρόπους σε διαφορετικές περιστάσεις, με διαφορετικούς σκοπούς και προθέσεις»[50].

Αυτά τα επίθετα (υπερβολικός, ασαφής, ακριβής, παραπλανητικός), όπως και όλα τα επίθετα που συνοδεύουν τη φράση «fits the facts» με τα συγγενή τους επιρρήματα, «συνδέονται με την αντίληψη της μέτρησης και του ταιριάσματος σε συνηθισμένα περιβάλλοντα και δεν μπορεί να είναι τυχαίο ότι, μαζί με το ταίριασμα (fitting) και την αντιστοιχία (correspondence), αποτελούν μια κυρίαρχη ομάδα στη σφαίρα των δηλώσεων και των γεγονότων»[51].

Για τον Austin, κυρίαρχα είναι αυτά τα επίθετα και τα επιρρήματα, των οποίων η λειτουργία έχει παραμεληθεί και πρέπει να διευκρινιστεί, και όχι τα επίθετα 'αληθής' και 'ψευδής'.

Επίσης, η αντιστοιχία με τα γεγονότα δεν αφορά μόνο τις δηλώσεις. Επιστρέφοντας πάλι στην καθημερινή γλώσσα, ο Austin παρατηρεί ότι συχνά γίνονται ερωτήσεις για την εγκυρότητα μιας απόφασης, για την καταλληλότητα μιας εκτίμησης, μιας συμβουλής ή μιας προειδοποίησης. «Αυτές οι ερωτήσεις μπορούν να απαντηθούν μόνο αν καθοριστεί πώς το περιεχόμενο της εκτίμησης ή της απόφασης συνδέεται με τα γεγονότα ή με τα διαθέσιμα τεκμήρια για τα γεγονότα»[52].

---

[50] PP, 130.
[51] PP, 161.
[52] PP, 250.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι η αντιστοιχία με το γεγονότα (μια διάσταση της οποίας μπορεί να είναι η αλήθεια ή το ψεύδος) αφορά τόσο τις δηλώσεις όσο και τις επιτελεστικές εκφορές.

Ο Austin με αυτό το συλλογισμό καταλήγει σε δύο βασικά συμπεράσματα:

Α) «Αυτό που μπορούμε να κάνουμε για την περίπτωση των δηλώσεων και για τον ίδιο λόγο για τις περιγραφές και τις αναφορές, είναι να τις κατεβάσουμε λίγο από το βάθρο τους και να συνειδητοποιήσουμε ότι είναι ομιλιακά ενεργήματα στον ίδιο βαθμό που είναι όλα τα άλλα ομιλιακά ενεργήματα, τα οποία αναφέραμε και εξετάσαμε ως επιτελεστικά»[53]. Μετά από αυτό, ο Austin προτείνει το κυνήγι επιτελεστικών ρημάτων «με τη βοήθεια ενός λεξικού»[54] να μετατραπεί σε κυνήγι «όλων των δυνατών ισχύων των εκφορών»[55], δηλαδή όλων των πιθανών πραγμάτων που μπορούμε να κάνουμε με τις λέξεις (όπως εκφέρονται σε συγκεκριμένες περιστάσεις). Η δήλωση πια θα ταξινομηθεί απλά ως μία από αυτές τις «δυνάμεις».

Β) Επίσης, πρέπει να «χαλαρώσουμε τις ιδέες μας περί αλήθειας και ψεύδους»[56]*. Και αυτό που προτείνεται για να προχωρήσουμε, είναι «μια διερεύνηση όλων των αξιολογικών όρων που χρησιμοποιούμε στην εξέταση των ομιλιακών ενεργημάτων»*[57].Το ζεύγος αλήθειας – ψεύδους θα αποτελεί απλώς ένα ζευγάρι αξιολογικών όρων σε μια ομάδα που θα περιλαμβάνει πολλά άλλα.

5. «A plea for excuses»: η θεωρία των λεκτικών πράξεων στο πλαίσιο μιας γενικής θεωρίας για τις πράξεις

Το δοκίμιο «A plea for excuses» μπορεί να μας διαφωτίσει σχετικά με διάφορα ζητήματα που παρουσιάζονται στο *How to Do Things with Words,* αλλά η πιο σημαντική συμβολή του είναι ότι μας βοηθά να κατανοήσουμε την ταξινόμηση των λεκτικών πράξεων κάτω από μια γενική θεωρία της πράξης, για την οποία γίνεται αναφορά στο «How to Do Things with Words».

Στη δεύτερη διάλεξη, μετά την κατηγοριοποίηση των αστοχιών στις οποίες είναι επιρρεπείς οι επιτελεστικές εκφορές αρχικά, και κάθε εκφορά τελικά, με την

[53] PP, 249-250.
[54] PP, 243.
[55] PP, 251.
[56] PP, 251.
[57] PP, 251.

κατάρρευση της διάκρισης μεταξύ επιτελεστικών και διαπιστωτικών εκφορών, ο Austin αναρωτιέται αν το σχήμα των αστοχιών για τις επιτελεστικές εκφορές είναι ολοκληρωμένο. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν είναι, γιατί

> «από τη στιγμή που με την εκφορά των επιτελεστικών αναμφίβολα "επιτελούμε πράξεις", τότε, ως πράξεις, αυτές θα υπόκεινται σε συγκεκριμένες συνολικές διαστάσεις αστοχίας στις οποίες υπόκεινται όλες οι πράξεις , και οι οποίες είναι διαφορετικές – ή διακριτές, από αυτά που έχουμε επιλέξει να συζητήσουμε ως αστοχίες (infelicities)»[58].

Και εξηγεί τις περιπτώσεις όπου μια πράξη μπορεί να γίνει από ατύχημα, κάτω από εκβιασμό, εξαιτίας αυτού ή εκείνου του λάθους ή χωρίς πρόθεση. Ο Austin, στη συγκεκριμένη διάλεξη, επισημαίνει πως αναγνωρίζει την ύπαρξη αυτών των πιθανών αστοχιών, και δέχεται ότι, σε πολλές τέτοιες περιπτώσεις, αυτό που μπορούμε να πούμε για τις πράξεις είναι ότι ήταν άκυρες. Δεν ασχολείται, όμως, με αυτού του τύπου τις αστοχίες στο σημείο αυτό, αν και υποστηρίζει ότι «κάποιο πολύ γενικό, υψηλού επιπέδου δόγμα, ίσως θα έπρεπε να περιέχει και όσα έχουμε ονομάσει αστοχίες, *και* τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της άστοχης διεξαγωγής των πράξεων γενικά – στην περίπτωσή μας πράξεις που περιέχουν επιτελεστικές εκφορές – σε ένα και μόνο δόγμα»[59].

Το δοκίμιο του «A Plea for Excuses», όμως, αναλύει διεξοδικά αυτές τις αστοχίες των πράξεων και η μελέτη του μπορεί να εμπλουτίσει το δόγμα των αστοχιών που ταξινομούνται στη δεύτερη διάλεξη του «How to Do Things with Words».

Για τον Austin η μελέτη των δικαιολογιών (excuses) είναι ένα πολύ πρόσφορο έδαφος για φιλοσοφική έρευνα. Γενικά, «οι δικαιολογίες επιστρατεύονται σε μία κατάσταση όπου κάποιος κατηγορείται ότι έχει κάνει κάτι ή (αν αυτό θα το καταστήσει πιο σαφές) όπου *λέγεται* ότι κάποιος έχει κάνει κάτι, το οποίο είναι κακό, λανθασμένο, ακατάλληλο, ανεπιθύμητο, ή με κάποιον από τους πολυάριθμους δυνατούς τρόπους, ανάρμοστο. Αμέσως μετά αυτός που κατηγορείται, ή κάποιος εκ μέρους του, θα προσπαθήσει να υπερασπίσει τη συμπεριφορά του ή να εξέλθει από αυτή την κατάσταση»[60].

---

[58] HDTW, 21.
[59] HDTW, 21.
[60] PP, 176.

Η μελέτη των δικαιολογιών πρέπει να διακριθεί από τη μελέτη των αιτιολογιών (justifications). Στην πρώτη περίπτωση, αποδεχόμαστε ότι αυτό που έγινε ήταν κάτι κακό, αλλά δεν αποδεχόμαστε πλήρως, ή καθόλου, την ευθύνη για τη διεξαγωγή του. Στη δεύτερη περίπτωση, αποδεχόμαστε την ευθύνη, αλλά δεν αποδεχόμαστε ότι αυτό που έγινε ήταν κάτι κακό.

Για τη σωστή κριτική και των δύο, ωστόσο, η υπεράσπιση επιμένει σε μια πληρέστερη περιγραφή του γεγονότος στις συγκεκριμένες περιστάσεις στις οποίες συνέβηκε.

Από την αρχή του δοκιμίου γίνεται κατανοητό ότι ο Austin επιθυμεί να συμπεριλάβει στις πράξεις και τις λεκτικές πράξεις, αφού κάνει μια ολόκληρη αναφορά στο τι τελικά σημαίνει «να κάνουμε κάτι» και μήπως τελικά αυτό περιλαμβάνει και το «να λέμε κάτι». Με αντίστροφο τρόπο, στο *How to Do Things with Words* είχε ξεκινήσει τη διερεύνηση του για να αναρωτηθεί τι σημαίνει «να λέμε κάτι» και μήπως σε αυτό περιλαμβάνεται και το «να κάνουμε κάτι».

Στη συνέχεια, με τη μέθοδο της άντλησης παραδειγμάτων από την καθημερινή γλώσσα και με τη βοήθεια του λεξικού, πάντα λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο εκφοράς, ανιχνεύει κάποιες χαρακτηριστικές φράσεις, οι οποίες συχνά επιστρατεύονται για τις δικαιολογίες. Αυτές οι φράσεις (επιρρήματα συνήθως, ή ρήματα) μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δικαιολόγηση ορισμένων εκφορών σε συγκεκριμένες περιστάσεις με τον ίδιο τρόπο που χρησιμοποιούνται για τη δικαιολόγηση ορισμένων κοινώς αποδεκτών πράξεων. Στην καθημερινή γλώσσα, με την ικανότητά της να απεικονίζει διακρίσεις, κρίθηκε αναγκαίο όχι να ενσωματωθούν διακρίσεις του τύπου «έργο-λόγος», αλλά περισσότερο διακρίσεις που βοηθούν την ομαδοποίηση δράσεων γενικά (λεκτικών ή μη) ανάλογα με τα πιθανά ολισθήματα στα οποία είναι πιθανό να υπόκειται ο κάθε τύπος δράσης.

Μία από τις εκφράσεις που ανιχνεύει ο Austin και που συχνά χρησιμοποιείται στις δικαιολογίες είναι η έκφραση «δεν το εννοούσα» - «didn' t mean to»[61]. Αυτή η έκφραση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει κάτι που είπαμε ή κάτι που κάναμε και σκοπός της είναι να διευκρινίσει πως το νόημα που είχε αποδοθεί στην πράξη (ή στην εκφορά) δεν είναι τελικά αυτό που ο αποδέκτης έχει προσλάβει ή τουλάχιστον δεν υπήρχε αυτή η πρόθεση από το φορέα της δράσης (ή τον ομιλητή). Μια αντίστοιχη αναφορά για το «νόημα» μιας λέξης ή μιας πρότασης και για το

[61] PP, 187.

«νόημα» μιας πράξης υπάρχει και στο δοκίμιο «The Meaning of a Word», όπου ο Austin θεωρεί ανάλογες τις ερωτήσεις «Ποιο είναι το νόημα (meaning) της λέξης "x"(να πεις "x");» και «Ποιο είναι το νόημα (point) να κάνεις "x";»[62]. Χαρακτηριστικό είναι ότι και στις δύο ερωτήσεις οι αγγλικές λέξεις point και meaning αποδίδονται με τον ίδιο όρο στα ελληνικά.

Ό,τι ισχύει με το «δεν το εννοούσα», ισχύει και με διάφορες επιρρηματικές φράσεις, όπως «αθέλητα» (inadvertently), «χωρίς πρόθεση» (unintentionally), «αυθόρμητα» (spontaneously). «Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς πως τέτοια επιρρήματα διάγουν παράλληλους βίους, έναν σε σύνδεση με σωματικές πράξεις (doing), και τον άλλο σε σύνδεση με επικοινωνιακές πράξεις (saying), ή μερικές φορές σε σύνδεση με πράξεις σκέψης («αθέλητα συμπέρανε»)»[63].

Μοιάζει λοιπόν ότι το «να λέμε κάτι» περιέχει ακριβώς μια έννοια ευθύνης και δέσμευσης, όπως το «να κάνουμε κάτι». Και τα δύο μπορεί να υπόκεινται σε μορφές αστοχίας, όπου απλά πρέπει να δικαιολογήσουμε ότι δεν αναλαμβάνουμε την ευθύνη για αυτό που είπαμε, με τον ίδιο τρόπο που δεν αναλαμβάνουμε την ευθύνη για κάτι που πράξαμε χωρίς πρόθεση ή ύστερα από εκβιασμό ή από λάθος. Ένα γενικευμένο σχήμα των αστοχιών για τις λεκτικές πράξεις θα έπρεπε να περιλαμβάνει και αυτούς τους παράγοντες που μειώνουν ή ακυρώνουν την ευθύνη του ομιλητή, όπως ακυρώνουν την ευθύνη του φορέα μιας άλλου τύπου πράξης, αποκλειστικά και μόνο, επειδή ο ομιλητής είναι ταυτόχρονα και ο φορέας της (λεκτικής) του πράξης.

Το περίπλοκο συνεχές εκφορών και δράσεων, όπως το περιγράφει ο Austin, καθιστά με τη σειρά του τη διάκριση λόγων και πράξεων άκυρη. Μπορούμε με ευκολία να διακρίνουμε σε αυτό το συνεχές τι αποτελεί εκφορά και τι δεν αποτελεί εκφορά, σε καμία περίπτωση, όμως δεν μπορούμε να πούμε ότι τα μέρη που αποτελούν εκφορές είναι τα λόγια (words) και τα μέρη που δεν αποτελούν είναι τα έργα (deeds), όπως και δεν μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε που τελειώνει μια πράξη (ως μια σειρά πράξεων) για να αρχίσει μια άλλη. Αυτό μπορεί μόνο να γίνει με την κριτική του συνολικού ενεργήματος στο πλαίσιο του, αφού θα λάβουμε υπόψη την πληρέστερη δυνατή περιγραφή της συγκεκριμένης κατάστασης, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει και τις προθέσεις των φορέων της πράξης και τις συμβάσεις στα πλαίσια των οποίων, οι πράξεις αυτές εξάγονται.

---

[62] PP, 59.
[63] PP, 192.

Με τον ίδιο τρόπο που για την κριτική ενός συνολικού ομιλιακού ενεργήματος (total speech act) είναι απαραίτητη η θεώρηση της προσλεκτικής πράξης (perlocution), καθώς και του uptake, το οποίο μπορεί να εκδηλώνεται με μία μη λεκτική πράξη, με τον ίδιο τρόπο είναι αναγκαία για την κριτική μιας σωματικής (physical) πράξης που ήταν ανάρμοστη, η δικαιολογία που μπορεί να τη συνοδεύει και που θα καθορίσει το uptake της πράξης, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελεί από μόνη της τη λεκτική πράξη της δικαιολόγησης.

6. Συμπεράσματα - Ηθική

Τα ειδικά ζητήματα τα οποία εξετάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες μας οδηγούν σε μια σειρά συμπερασμάτων που φαινομενικά φαίνονται ασύνδετα:

Α) Η ανάλυση της μεθοδολογίας του Austin στο *How to Do Things with Words* με τη βοήθεια των *Philosophical Papers*, μας έδειξε ότι για τον Austin δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθεί κανενός είδους φιλοσοφικός στοχασμός, δίχως προηγουμένως να αναλυθούν εκείνες οι εκφράσεις της καθομιλούμενης γλώσσας που σχετίζονται με το υπό ανάλυση ζήτημα.

Β) Το δοκίμιο «Other Minds» μας έδειξε ότι το ρήμα «γνωρίζω» έχει μια επιτελεστική διάσταση που σχετίζεται κυρίως με τη δέσμευση του ομιλητή που το επικαλείται ως προς το περιεχόμενο της εκφοράς του.

Γ) Η παράλληλη ανάγνωση του *How to Do Things with Words* και του δοκιμίου «A Plea for Excuses» μας έδειξε ότι οι εκφορές προτάσεων ή λέξεων σε συγκεκριμένες περιστάσεις αποτελούν πράξεις και ως τέτοιες πρέπει να αξιολογούνται.

Δ) Η συνδυαστική ανάγνωση των δοκιμίων «Truth», «Unfair to Facts» και «Performative Utterances» μας έδειξαν ότι οι δηλώσεις είναι ένα από τα πολλά πράγματα που μπορούμε να κάνουμε με τις λέξεις, ότι οι συνθήκες αληθείας – ψεύδους είναι μόνο μια διάσταση της αξιολόγησης των εκφορών (και πιο πολύ των δηλώσεων) και ότι υπάρχει ανάγκη για την οργάνωση ενός ευρύτερου πλαισίου που θα αξιολογεί την αντιστοιχία των λόγων, όπως εκφέρονται σε συγκεκριμένες περιστάσεις, με τα γεγονότα (με την πραγματικότητα).

Στα συμπεράσματα (Β), (Γ) και (Δ), ο Austin οδηγήθηκε εστιάζοντας στην καθημερινή γλώσσα και χρησιμοποιώντας την ως το δικό του μεθοδολογικό εργαλείο για να διερευνήσει φιλοσοφικά προβλήματα που τον έφερναν σε μόνιμη αντιπαράθεση με άλλους φιλοσόφους[64]. Μετά από αυτήν την εστίαση και τον ακόλουθο φιλοσοφικό προβληματισμό, η θεώρηση της καθημερινής γλώσσας δεν μπορούσεν να παραμείνει η ίδια.

Όταν όλες οι εκφορές σε συγκεκριμένες περιστάσεις ανυψώνονται σε πράξεις και όταν το πλαίσιο κριτικής τους διευρύνεται τόσο πολύ, η θέση της καθημερινής γλώσσας αναβαθμίζεται. Ταυτόχρονα, η αυστηρή και συγκεκριμένη κριτική που δέχονται πια οι εκφορές κάνει τον αναγνώστη των συγκεκριμένων κειμένων να σκέφτεται πολύ περισσότερο από εδώ και στο εξής όταν επικαλείται τη διαδικασία της υπόσχεσης, του στοιχήματος, της δήλωσης ή της αξίωσης για κατοχή γνώσης.

Σε όλα τα κείμενα του Austin είναι παρούσα η *ηθική διάσταση της γλώσσας* που δε θεωρητικοποιείται, αλλά αναβαθμίζεται μέσα από τις διευκρινίσεις της σημασίας της. Ίσως αυτό το δίδαγμα είναι το πιο σημαντικό σε μια εποχή που ο καθένας «δηλώνει...», «γνωρίζει...», «προειδοποιεί...» ή «υπόσχεται...» χωρίς ποτέ να αναρωτιέται για το αν είναι σε θέση να επικαλείται αυτές τις διαδικασίες, μόνο επειδή θεωρεί ότι κατέχει την αλήθεια και χωρίς ποτέ να σκέφτεται ότι, ως πράξεις, οι εκφορές του μπορούν να κινητοποιήσουν άλλες (λεκτικές ή μη) πράξεις.

Με την αξιολόγηση των εκφορών, λαμβάνοντας υπόψη ακόμα και τις προθέσεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ομιλητών σε συγκεκριμένες περιστάσεις, ο Austin θέλει να εξασφαλίσει ότι δεν «ανοίγουμε κάποιο παραθυράκι για επίορκους, για δίγαμους ή για κοπανατζήδες»[65]. Τέλος, είναι η καθημερινή γλώσσα που και πάλι θα δείξει ότι αυτό το δίδαγμα είναι ενσωματωμένο στις διακρίσεις της και ότι ο Austin απλώς το ανίχνευσε: μια υπάρχουσα παλιά ρήση, όπως «ο λόγος είναι η εγγύησή μου»[66] (our word is our bond), δηλώνει πως οι εκφορές λόγων είναι πράξεις που γίνονται *με λόγια* και φέρουν την ίδια βαρύτητα με πράξεις που δε διεξάγονται μέσω των λόγων.

---

[64] Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν όλα τα δοκίμια στο *Philosophical Papers* έχουν αφορμή μια «διαμάχη» του Austin με κάποιον άλλο φιλόσοφο ως προς την επίλυση ενός φιλοσοφικού προβλήματος.
[65] PP, 236.
[66] PP, 236.

Βιβλιογραφία

Austin, J. L.,(1962*), How to Do Things with Words* (Επιμ. J.O. Urmson and Marina Sbisa), Oxford University Press.

Austin, J. L.,(1979), «The Meaning of a Word» στο *Philosophical Papers* (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ. 55-75).

Austin, J. L.,(1979), «Other Minds » στο *Philosophical Papers* (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ. 76-116).

Austin, J. L.,(1979), «Truth » στο *Philosophical Papers* (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ. 117 – 133).

Austin, J. L.,(1979), «Unfair to Facts» στο *Philosophical Papers*, (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ. 154-174).

Austin, J. L.,(1979), «A Plea for Excuses» στο *Philosophical Papers*, (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ. 175-204).

Austin, J. L.,(1979), «Performative Utterances» στο *Philosophical Papers*, (Επιμ. J.O. Urmson and G.J. Warnock), Oxford University Press (σελ 233-252).